

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Ioannis Cochläei De Actis Et Scriptis Martini Lvtheri Saxonis

Cochlaeus, Johannes

Parisiis, 1565

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini. M. D. XXX.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29789

Acta & scripta Luthe-
ri, Anno Domini.

M.D. XXX.

Catechis-
mus Luth.

Lutherus, quanquam suis complicitibus, quomodo docere ac predicare deberent, multa prescripserat, velut legillator quidam & nouus Moyses, Tum in Polilla sua, Tum in Visitatione Saxonica: Attamen ita permansit inter concionatores sua secta varietas & discordia, vt necessarium ei visum fuerit, aliam rursus prescribere docendi formulam, quam Catechismum inscripsit. In quo sane libro & X. precepta Dei & Orationem Dominicam, Symbolumque Apostolorum longe aliter exposuit in plerisque locis, quam ante X. annos fecerat. Prescripsit item & fidem & usum duorum Sacramentorum. Baptismi scilicet & Eucharistiae nouo modo, nec plura Sacramenta agnoscit. Quamuis enim ad confessionem ibi exhortetur populum: eam tamen longe aliam facit, quam instituit sancta Mater Ecclesia. Permittit enim confitenti, dicere non omnia quae scit se peccasse, sed ea quae vult: vt a sacerdote consilium consolatioemque & absolutionem recipiat. Eius postea exemplum sequuti alij nonnulli, qui se aliquid esse existimant, multos addere Catechismos: Sed ita, vt nullus cum alio per omnia concordet. Eo autem modo pueris puel-

puellisque & primæ adolescentiæ, nituntur sua
dogmata sic instillare per conciunculas vesper-
tinas, velut cum lacte imbibita, vt actis in tene-
ris pectoribus firmis radicibus, per omnem æ-
tatem infixæ mancant, nec vlla vi persuasione
eradicari queant. Pro pueris itaque Catechis-
mos suos præcipue conscribunt. Cæsar, cum *Dieta Impe-*
adhuc in Italia esset, publico Edicto indixit *rialis ad Au-*
Principibus, aliisque sacri Ro. Imperij Statibus, *gustâ indictæ.*
Conuentum Imperialem Augustæ apud Vin-
delicos celebrandum, in diem Octauam Apri-
lis, propter duas præsertim causas: Nempe, vt
discordia in religione aboleretur, & cõtra Tur-
cas certa bellæ ratio, quæ duratura esset, com-
muni consilio inueniretur. Mitissime igitur in-
uitauit eo Edicto omnes Imperij Ordines, vt
in causa religionis liceret vnicuique parti suam
proponere opinionem, explosisque discordiis,
vna omnium fides, synceræque religio, stabili
deinceps concordia seruaretur. Atque vt omnis
abesset metus, ac doli periculi que suspicio, ad-
dixit omnibus securitatem ac fidem publicam,
seu saluum conductum. Vnde factum est, vt fre-
quentissimus celeberrimusque fuerit ille Ordi-
num Imperij Conuentus. In quo non solû Lu-
theranis, sed etiam Zuinglianis libere ac secure
licuit, suæ fidei confessionem publice coram
Cæsarea Maiestate, omnibusque Imperij Stati-
bus, ex scripto recitare. Cæsaris enim aduentus
eiusque nota clementia & publicus amor, om-
nes alliciebat. Inter primos igitur, qui Au-

Dux Saxoniae Ioan. Princeps Elector.

gustam conuenerunt, fuit illustriss. Princeps Elector, Dux Saxonie Ioannes. In cuius comitatu erant & alij nonnulli Principes, nempe filius eius Dux Ioannes Fridericus: Duo fratres Duces Lunebergenfes, Ernestus & Franciscus: Et Princeps ab Anhalt Vuolfgangus. Splendida praeterea Nobilitas, & cum iis doctrinae Lutheranae Antesignani: quorum praecipuus erat Philippus Melancthon. Adduxerat & Lutherum ipsum per bonam itineris partem, Ad Augustam tamen usque non perduxit, eo quod esset a Caesare in Edicto Vuormaciensi pro haeretico notorio damnatus & proscribitus. Volebat eum sub saluo conductu referuari in quadam vrbe Imperiali propinqua, sed responsum est ei a Senatu, non licere sibi contra Caesarem assecurare quemquam. Itaque reliquit eum in munitissima arce sua Koburg. Caesaris autem aduentus fuit aliquanto tardior, propter magnos honores & pompae apparatus, quibus honorificentissime excipiebatur vbique per terras Venetorum, per terras auitas comitatus Tyroli. In quibus occurrebat & excipiebatur eum summo & gaudio & splendore, frater suus Rex Ferdinandus, eiusque populus Suacienfis, qui nominatissimas habet fodinas argenteas, donauit eum nummo vno argenteo, qui Mille ac DCC. aureos precio aequabat, omnia Caesaris stemmata venustissime representans. Et per terras Ducum Bauariae, qui in pulcherrima vrbe sua, quae Monachum dicitur

Iter Caesaris ex Italia in Germaniam.

cium, nullo nō exhibito honoris genere; illum
 Quatri duo retinuerunt, simul cum Rege Ferdi-
 nando, & Cardinale Campegio sedis Apostoli-
 ce Legato. Die autem XV. Iunij, in profesto
 corporis Christi, cum Cæsar appropinquasset
 vrbi Augustæ: occurrerunt ei obuiam omnes
 Principes & Status Imperij, quorum omnium
 nomine Reuerendissimus & Illustrissimus Do-
 minus ALBERTVS, Cardinalis & Archiepi-
 scopus Mogunti nus ac Magdaburgensis, Prin-
 cept Elector, velut Archicancellarius Imperij
 per Germaniam, decentissima oratione eum ex-
 cepit: Verum tamen priusquam adirent, omnes
 ab equis descenderunt in occursum ad L. aut
 LX. passus. Sed & Cæsar ipse vna cum fratre suo
 ut viderunt, mox ab equis descenderunt hono-
 ris gratia. Facti autem vrbi propinquo-
 res, excepti sunt supplici deuotione à Senatu popu-
 lōq; Augustensi, qui pedestres procedebant: ha-
 bebant tamē & Equites aliquot accuratissime
 ornatos, & cohortes Quatuor ad Duo Mil-
 lia peditum. In ipsa autem vrbe expectabat ad-
 uentum eius Reuerēdissimus Dominus, Chri-
 stophorus à Stadio, Episcopus Augustensis, cū
 omni Clero suo, qui Cæsarem sub Tensa de-
 duxerunt in Ecclesiam Cathedralē, pera-
 ctisque ibi ab Episcopo benedictionum Cæ-
 remoniis, decantatoque hymno, Te Deum lau-
 damus: Cæsar in Episcopi Curiam, quæ Pa-
 latina dicitur, velut in hospitium suum con-
 cessit, alij; omnes in sua redierūt diuersoria ve-

*Aduentus
 Cæsaris ad
 Augustam.*

*Lutherani re-
cusarunt in pro-
cessione Cor-
poris Christi
ire cum Cesare,*

*Processio splē-
didā.*

spere iam in crepusculum inclinato. Cæsar & illo vespere adhuc, & altero die mane per suos egit cum Electore Saxonæ, aliisque Principibus Lutheranæ factioni adhærentibus, ut antiquo more irent simul cum Maiestate ipsius, aliisque cum Principibus ac Statibus Imperij, in processione publica, qua deportaretur Venerabile Sacramentum corporis Christi. Illis autem excusantibus sese, & multa obtinentibus, quæ circa eam resuæ obliterent fidei: petiit tandem, ut si nollet propter honorem Dei comitari, faceret saltem propter ipsum Cæsarem, ut Vasalli & Principes Imperij. At nec ea ratione persuaderi poterunt. Vnde factum est, ut processionis tempus usque in meridiem protractum fuerit, Cæsar vero nihilominus una cum aliis Principibus, ac Statibus imperij, suisque cum proceribus. Hispanicis Burgundiisque, eam processionem deuotissime simul & splendidissime peregit. Venerabile Sacramentum portabat Primas Germaniæ, Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus, quem deducebant Rex Ferdinandus à dextris, & Marchio Brandenburgensis Elector Imperij Ioachimus, Domini Moguntini frater Germanus, à sinistris. Ante ipsum Sacramentum procedebant sæculares Principes, ante eos Magistri Curia, Caduceatores, Heroldi, Buccinatores tum Cæsaris tum Regis, ante quos præcedebant Proceres vtriusque Curia totusque Clerus. At pone Sacramentum sequebatur ipse Cæsar nudo semper capite, quamuis in ardente

ardentissimo sole, quadrifidam in manu facem
ardentem gestans: Post eum omnes Archiepif
copi & Episcopi. Iussu autem & prouidentia
Cæsaris, omnes tum Principes, & Proceres ge
stabant quadrifidas faces ardentes in cera alba
tutum longissima processione diuersi generis
Musici decantabant in laudem Dei, Et Tenfam
sub qua portabatur Sacramentum, semper alter
natis vicibus gestabant seni Principes seculares.
Lutheranorum vero contumaciam Cæsar æger
rime ferens, voluit, vt mox altera die cum saluo
conductu abirent domum. Alii autem Princi
pes, pacis & concordia auidi, supplicarunt eius
Majestati, vt sedata ira, daret eis publicam au
dientiam, iuxta tenorem Ediæti, per quod voca
ti fuerant. Quorum petitioni acquiescens Impe
rator, Die XX. Iunii incepturus Acta publica,
iussit omnes Principes ac Status Imperii adesse
in Ecclesia Cathedrali. Vbi Missam quidem ce
lebrabat Primas Germaniæ supra dictus: Ora
tionem vero Latinã disertissime habuit ad Prin
cipes R. D. Vuicentius Pimpinella, Archiepisco
pus Rossanus, Nuncius Apostolicus Cardinilis
nanque Campegius, summi Pontificis Lega
tus de latere, Podagra & articulari morbo præ
peditus, publicis actibus raro interesse potuit,
Aderant & Lutherani Principes, tum in Missa
tum in Concione: Quibus peractis, ad publicũ
in Prætorio confessum ex Ecclesia solenni mo
re processum est: Elector Saxonie ante Cæsa
rem de more equitans, gladium euaginatũ

Bb

*Cæsaris ira
placata eo
piti est agi
publice.*

*Providentia
Caesaris contra
tumultus.*

*Concionator
seditiosus.*

*Confessio fidei
Lutheranorum
recitata.*

gestabat. In confesso autem publico, generalis facta est rerum agendarum propositio. Ne quavero seditio in tanta hominum multitudine ac linguarum religionumque diversitate oriretur; Caesar Mille conduxit pedites, qui & portarum custodias & noctium vigiliis seruirent. Publico praeterea Edicto cauit, ac per omnia Platearum capita promulgavit, sub gravissima poena, ne fierent publicae conciones ad populum, nisi in Ecclesia Cathedrali ab eo, qui ordinarius ibi erat Concionator. Id enim necessarium videbatur mandatum: Quandoquidem ante Caesaris adventum, in multis locis diversa habebantur conciones emulatione quadam, dum unusquisque turbam ad se trahere conaretur. Hic Lutherani, istic Zuingliani, alibi Catholici concionabantur. Maximus vero erat populorum concursus ad Monasterium fratrum Minorum in cuius aede amplissima concionabatur Apostata quidam Zuinglianus, homo facundus & ad concitandum populum idoneus & acer. Qui librum Iosue tunc ad populum declamabat, et sane ratione, ut omnia aduersa, quae regibus terrae Canaan ibi contigisse memorantur, homo ille in Caesarem Principesque nostros minaciter contorqueret, sectae suae homines filios Israel, populo Dei, assimulans: ut eo commento confortaret illos in haeresi sua, ne metu Caesaris ad Catholicam redirent Ecclesiam. Caeterum Caesar antiquo Romanorum exemplo, ac laudabili religiosoque Maiorum instituto, causam religionis

omnibus
Inpro:
Luther
recitar
D. Ch
bueru
lippus
comm
Deinc
sentur
funt.
tom T
cibor
eccler
liban
de ab
man
fo ac
leant
ma r
Cae
tini
ca.
mul
Mit
tan
fun
ca
fer
ne
fan

omnibus

omnibus aliis causis necessitatibusque præferēs
 In proximo confesso publico audientiam dedie
 Lutheranis Principibus, qui ex scripto fecerunt
 recitari fidei suæ confessionem Teuthonice, per
 D. Christianum Beyer: quam & Latinam exhi
 buerūt, cuius Architectus præcipuus fuerat Phi
 lippus Melancton. In qua sane post exordium
 commemorantur XXI. Articuli de fide ipsorū.
 Deinde annectuntur alii articuli, in quibus recē
 sentur abusus (vt aiunt) mutati, quorum Tituli
 sunt. De vtraque specie, De coniugio sacerdo
 tum De Missa, De confessione, De discrimine
 ciborum, De votis Monasticis, & De potestate
 ecclesiastica. In articulis de fide multa dissimu
 labant, quæ antea aliter docuerant. In articulis
 de abusus poterat astutus ille Architectus vel
 manifestorum argui mēdaciorem. Ait enim, fal
 so accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam abo
 leant. Retinetur enim Missa apud nos, & sum
 ma reuerentia celebratur: seruantur & vsitata
 Cæremoniæ fere omnes, præterquam quod La
 tinis cantionibus admiscetur alicubi Germani
 cæ. At manifestum erat omnibus, Lutherum
 multis antea annis, & librum de abroganda
 Missa priuata scripsisse, & sacrum Canonem
 tam maiorem quam minorem explosisse: Ip
 sumque sacrificium, tum Latine in libro de
 captiuitate Babylonica, tum Teuthonice in
 sermone de nouo Testamento, sustulisse ac ab
 negasse. Atque etiam postea rursus contra Mis
 sam plurima scripsit, quæ piis auribus abominā

Bb ii

*Aperta men
 dacia inconfes
 sione illa.*

da sunt, non solum in eo libro Teuthonico, quæ
 de Missa angulari & sacerdotum consecratione
 inscribit: Sed etiam in quadam epistola optat,
 apud omnes homines tanta foret inter Missam
 & Sacramentum differentia, quanta est inter te-
 nebras & lucem, immo inter Diabolum & De-
 um. Optat item omnibus bonis Christianis tale
 cor, ut quando audierint hanc uocem Missæ, et
 terreantur, seque benedictione muniât, tanquã
 contra Diaboli abominationem. sic & De con-
 fessione ait in mendaci confessione sua Philip-
 pus. Confessio in Ecclesiis apud nos non est abo-
 lita. Non enim solet porrigi corpus Domini, nisi
 si antea exploratis & absolutis. At constabat pla-
 ne, nullum Lutherorum intra X. annos ante
 sua peccata occulta confessum fuisse. Cæsar pro
 innata sua clementia ac bonitate, omnia ad finem
 usque patienter audiuit, acceptoque exemplari
 cæterum dimisit: profunda enim iam erat vespe-
 ra. Examinandæ autem & confutandæ illius con-
 fessionis curam negotiumque Theologis Catho-
 licorum principum demandauit. Qui cum in-
 tra paucos dies bene acrem copiosamque respo-
 sionem adornassent (in qua non solum quæ erro-
 nea erant, scripturis & rationibus confutarunt:
 Verum etiam circa ea quæ recta erant, ostende-
 runt Lutherum suis cum compliceibus antea lon-
 ge aliter docuisse atque scripsisse) exhibuerunt
 eam Cæsari: Cæsar Principibus Catholicis. Quo-
 niam uero auidi pacis & concordie omnes,
 erant, uisum est eis, lenius respondendum, et
 que

*Confutatio
 illius Con-
 fessionis
 per Theolo-
 gos facta*

quo mittendum, quicquid illorum concionato-
res antea docuissent aut scripsissent aliter, quam
eorum habebat confessio. Dum autem mutare
eius confutandi modus, abierunt dies aliquot.
Exhibitus deinde breuior modus, iterum con-
futatione Principum in disquisitionem venit,
sub quam personam recitari deberet ipsa con-
futatione. Ea Principum disceptatio, variaque
confutationis transcriptio, rem ultra tres Septi-
manas extraxit. Interea gloriabantur Lutherani
non solum Augustæ in colloquiis apud quos li-
ber, sed etiam per literas ad diuersas ciuitates,
Papam obtinuisse ad ipsorum Confessionem.
Quando vero in publico Cæsaris & omnium
Principum confessu recitata fuit per Alexandrū
quendam Cæsaris à secretis Teuthonice, mul-
ti à Lutheranis inepte cachinnabantur, mul-
ti à Lutheranis inepte cachinnabantur, alii scri-
pturæ citatos locos scripto excipiebant, ut post
ea reprehenderent. Vbi autem perlecta fuit
vsque ad finem, approbauerunt eam Cæsar, &
omnes cum eo Principes Catholici, atque à Lu-
theranis Principibus petierunt, ut ipsi quoque
eam acceptarent & comprobarent. At illi pete-
bant sibi exemplar confutationis tradi, Quod
Cæsar ex iustis causis tradere noluit, nisi sub cer-
tis conditionibus: Nempe, ut seruariet apud se
se, & non communicarent aliis, antequam Cæ-
sar iuberet. Illi eo pacto recipere noluerunt. At
que ita discessit est à confessu. Cæsar non aequo
ferebat animo eorum contumaciam: Illi sub
publica fide tuti, non magnopere timebant.

Bb iij

*Delectus
Principū qui
cum Luthera-
nis agerent de
concordia.*

Alii Principes & Status Imperii, verentes ne Cæsar propter obstinatam illorum indurationem, grauius commoueretur, ac de seuerioribus cogitaret remediis: suas interposuere partes Cæsarique supplicarunt, vt sine re cum illis amplius tractari de concordia circa religionem. Vbi consensit Cæsar, fecerunt delectum certarum personarum ex omni ordine & Statu Imperii numero XVII. vt eo facilius rem expedirent, vbi non esset opus, omnium totius Imperialis confensus personarum vota sigillatim exquirere. Delecti sunt igitur Duo Principes Electores, Margitinus et Brandeburgensis: Quibus additi sunt Tres Oratores aliorum trium Electorum, Coloniensis, Triquerensis, & Comitis Palatini Rheni, & Georgius Truchses à Vualburg Baro, nomine Domus Austriæ. Tres item Episcopi, nempe Saltzburgerensis, Spirensis & Argentinenis. Tres præterea Duces, Georgius Saxonix, Henricus Brunsvicensis, & Albertus Meckelburgerensis: Et insuper Abbas Vineæ, Comes Martinus ab Ottingen, Cancellarius Badensis, Orator Ratisponensis, & Orator Iuliacensis. Iste igitur delectus petiit à Lutheranis, vt ad colloquium cum eis venirent in domum Capitularem Maioris Ecclesiæ Augustensis, die Dominica, quæ erat Septima Augusti, festa Diuæ Affræ: Illi haud grauatim venerunt. Facto autem confelto Marchio Brandeburgensis Princeps Elector vir facundissimus nomine Delectus cœpit illos exhortari longa ac benigna oratione, vt velint acquiescere,

*Colloquium cum
Lutheranis
habutum.*

acquiescere voluntati Cæsaris, & concordiam
in fide & religione cum ipso & aliis Imperii
Principibus ac Statibus redintegrare. Verendum
enim esse, nisi ita fecerint, grandia inde
mala exortura esse, bella seditionesque & vastationes
prouinciarum, Hæc est summa oratio
nis. Illi post bidui deliberationem responderunt
per D. Gregorium Bruck, virum egregie
disertum, qui in omnibus fere Tractatibus com-
mune os & organum eorum fuit. Primum igitur
iniquæ ferebant, in admonitione adiunctas
esse minas. Deinde responsum in Quatuor ex-
tenderunt articulos. In quorum Primo causabatur,
se non sufficenter auditos esse à Cæsare, iuxta
tenorem Edicti citatorii. In secundo, quod
exemplar cõfutationis non sit eis libere absque
conditionibus aggrauantibus traditum. In Ter-
tio, quod non possent absque conscientiarum
suarum grauamine, confutationem non plene
visam approbare. In Quarto, quod in proximo
Conuentu Imperiali, Spiræ habito, promissio
conclusioque facta sit de celebrando Concilio,
& nihil sit effectum. Et hoc responsum in scri-
pto tradiderunt, quod & ore iam recitatum fue-
rat. Delectus vero Principum ac Statuum
Imperii, rursus per Marchionem Brandenburgensem
Electorem responderunt: protestantes primi,
se omnia amica ac fideli intètionè, tâquã
erga cognatos affinesque & amicos suos, agere
nihil animo offendèdi aut minãdi dixisse aut di-
cturos esse. Quæ aut de malis superuëcuris dixit

Bb iij

*Responsio De
lectus ad Qua
tuor articulos
Lutheranorū.*

runt, eo referenda esse, quod metus sit, si absque
concordia & determinatione discederetur ex
isto Conuentu: multitudinem plebis rursus in
seditiones & tumultus excitatum iri, unde ipsi
& toti Nationi Germanicæ grauissima possint
oriri incommoda. Deinde responderunt ad
Quatuor articulos. Ad primum sane, Quoniam
Cæsar clementissime audierit eorum confes-
sionem, & ore & scripto propositam, iusseritque,
vt si plura adhuc proponenda haberent, pro-
ponerent, vt super omnibus vna fieret confes-
sio & responsio, admiseritque, vt post datam
à sua Cæsarea Maiestate responsionem, per Prin-
cipes & Status Imperii, amice cum ipsis vti-
lius tractaretur de concordia. Non esse igitur
causandum contra Cæsarem, tanquam non ius-
tissimè suo Edicto. Ad secundum vero, Non
videri iniquas fuisse conditiones, quibus Cæsar
Confutationis exemplar tradere voluit, quoniam
ipsimet sciant ac neminisse possint, quomodo
edictum Vuormaciense fuerit ab eorum Con-
cionatoribus publice ac palam derisum, despo-
satum & peruersum: In opprobrium, contemptum
& irrisionem, tum Cæsareæ Maiestatis, tum om-
nium aliorum Principum Statuumque Imperii.
Voluit igitur Cæsarea Maiestas, vt ista sua
Responsio non communicaretur aliis ante tem-
pus, ne quid simile contingeret: Cum non ig-
norent, legibus quoque sub pœna capitis prohi-
bitum esse, ne publice adunatis turbis de fide
disceptetur. Ad tertium autem responde-
runt.

Conscientia.

runt cum veniæ præfatione, Quod illi videantur sibi facere conscientiam, vbi non est opus: vbi vero maxime opus esset, ibi nullam faciant. Maxime enim timere deberent suis conscientis, quod ab Ecclesiæ, vniuersitate recedunt, quod Apostatis plus credunt, quam Rom. ecclesiæ, quàm sanctis patribus, Generalibusque Conciliis: quod illis contra leges & Canones, multa permittunt in subuersionem multorum. Hoc saltem considerare velint, quàm sint illi diuersi & contrarii inter sese, quàm multas in sectas discindantur, quàm malos pepererit eorum noua doctrina fructus. Longe igitur tutius fore ipsorum conscientis, Cæsari ac toti Ecclesiæ consentire, quàm talibus Apostatis suis credere animas. Ad Quartum denique articulum respondentes excusauerunt Cæsarem, quod propter grauissima duo bella, quorum alterum aduersus regem Franciæ eiusque fœderatos, alterum aduersus Turcas Viennam obsidentes, gerebatur: non potuerit celebrari Concilium, quodque non ignorarent ipsi, Lutherum Vuormaciæ nihili fecisse Concilia, nec ad hoc persuaderi à Principibus ac Statibus Imperii potuisse, vt causam suam futuri Concilii determinationi submitteret, eumque interim scripserit multa aduersus Concilia, quibus eorum autoritatè populo vulgari contemptibilem fecit. Rogabant igitur, vt his omnibus perpensis, malent in concordiam cum Cæsarea Maiestate & cum tota Ecclesia redire, quàm cum periculo suarum animarum in schismate permanere. Quod

Concilium.

ml. 1. 1. 1.
ml. 1. 1. 1.
ml. 1. 1. 1.

si scirent ipsi aliam concordandi viam, proponerent, ut ad Cæsaream Maiestatem de ea referri possit. Cum autem Lutherani hanc responsionem iniquius ferrent, quod videretur tangere eorum animas, honorem, conscientiam ac obedientiam Cæsari debitam: petierunt tempus deliberandi, ut accuratius respondere possint. Hoc eis facile concessum est: Marchio tamen publice interrogavit omnes, qui in delectu erant, An non omne, quod ipse dixit ac recensuit communi omnium consilio decretum fuerit: Et omnes confessi sunt, ita esse. Lutherani ergo in sua responsione multo verborum exquisitorum furore se ab obiectis excusarunt, maxime negantes, quod separauerint se à generali Ecclesia, aut quod Cæsari ullam culpam ascribant, aut quod Edictum eius irriserint, quodue Concilio non debitum tribuerint honorem. Quod vero alii scripserint aut fecerint, id sibi imputari non debere. Caterum de alia via concordandi id dederunt concilii, ut ex utraque parte in pari, at tamen paruo, numero, quædam personæ, quæ & rem intelligerent, & ad pacem concordiamque inclinatae essent, deligerentur: ut super contentiosis articulis inter se inuicem benigne & amice tractarent, siquo modo possint concordiam inuenire. Vnde factum est, ut minor delectus ex utraque parte factus sit. Catholici sane delegerunt septem duntaxat personas, nempe Duos Principes, Duos Iureconsultos, & tres Theologos: Vt pote Episcopum Augustensem

Christo-

*Delectus
minor, in
ter Septem
& Septem*

Christophorum, Ducem Brunsvicensem Henricum (& post eius iussu Cæsars abitionem, Ducem Saxonie Georgium) Cancellarium Archiepiscopi Colonienfis, Cancellarium Marchionis Badensis, D. Io. Eckium, D. Conradum Vimpinam, & D. Io. Cochleum. Totidem personas delegerunt quoque Lutherani, atque etiam in tali differentia: Nempe Duos Principes, Ioannem Fridericum filium Electoris Saxonie, & Marchionem Brandeburgensem Georgium: Duos Iureconsultos, D. Gregorium Bruck, & D. Heller, Tresque Theologos, Doctoratu tamen Theologie non insignitos, Philippum Melancthonem, Ioannem Bentium, & Io. Schnepium.

Isti ergo sic delecti, Die XVI. Augusti, peracto prandio, conuenerunt in Exedra quadam Prætorii, ubi præmissis variis processibus & consultationibus, ubi confessum fuit, proposita est Lutheranorum Confessio, ut illa examinaretur articulatim. In primo igitur confesso illo, concordauerunt mutuis ac benignis verborum interpretationibus in XI. Articulis, cõsedentes vsque in extremã vesperã: Altero die iterũ cõsederunt & ante & post prandiũ. Vnde factũ est, ut circa XXI. articulos illius Confessionis, quæ ad fidem pertinent, cõcordarint in xv. In tribus ex parte discordia mansit, & Tres ad posteriorẽ Confessionis partẽ remissi sũt. Ceterũ circa septẽ articulos, quos de abusibus inscripserant, diuini diutiusque laboratũ est: Neque in vllõ ad plenũ cõ-

Tractatus eorum.

*Delectus ad-
huc minor, in-
ser Tres &
Tres.*

*Discessum est
sine concordia*

*Libri Luthe-
ri calumniosi
tunc aditi.*

cordia reperta est, quavis strenuè ab utraque parte in uigilatū fuerit. Die itaque XXI. Augusti fecerunt Catholici eiusmodi actorum relationem in publico confesso ad omnes Principes Statuque Imperii. Qui ubi intellexerunt, rem in pluribus ad concordiam spectare, & in paucioribus (quæ utique in concordiam reduci possent abscedente pertinacia) herere discordiam. Ut res citius perageretur, adhuc minorem fecere delectum. Delegerunt sane Tres tantum, Duos Iureconsultos supra dictos Cancellarios, & Vnum Theologum. D. Io. Eckium. Quibus mandatum est, ut cum totidem personis ex altera parte delectis, Duobus Iureconsultis, & Philippo Melanchtone, agerent super iis, quæ hactenus concordata non erant. Attētauerunt quidem illi rem aliquot vicibus: Nihil tamen efficere potuerūt. Et iam festinabat ad abeundum Elector Saxonix, qui ultra III. Menses Augusti cum suis fuerat. Cūque Catholici intellexissent Lutheranis displicere, quod illi tractatui nullas interesset Princeps: decreuerunt, ut denuo conducerent illi septem & septem, qui prius delecti fuerant. Elector autem Saxonix longioris moræ impatiens, petiit à Cæsare missionem: & abiit cum suis. Interea dum hæc agerentur Augusti, Lutherus varios adidit libellos Teutonice, quibus & Cæsarem Germanis, & Episcopos plebi ac Nobilitati odiosos reddere studebat, & ii libri, nō solum per diuersas Germanix vrbes spargebantur, sed & Augustam mittebantur,

bantur, atque etiam palam prope curiam Electoris Saxonie interdum vendebantur. Quorum unus erat quaedam epistola ad Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum. In qua declarabat Psalmum secundum: Quare fremuerunt gentes, Quasi conuenissent Principes Augustam aduersos Christum & Euangelium eius. Et in fine illius epistolae, tamquam zelans Germaniae defensionem, odiosissime in Papam inuectus, Caesarem quoque perstrinxit, quod Coronam Imperialem à Papa receperit, absque Germanorum, Principum praesentia: Adiecta hac Ironia, iuxta tenorem Bullae, in haec tandem verba concludens. Non possum non sollicitus esse pro paupere, misera, derelicta, contempta, prodita ac vendita Germania, Cui nihil mali, sed omne bonum faueo, ut debeat dilectae patriae meae. Ex Eremiteria Quarta post Visitationis, Anno 1530.

Alium vero librum scripsit ad omnes Ecclesiae Praelatos in genere, quem inscripsit, Admonitionem ad Ecclesiasticos Augustae, in Dieta Imperiali congregatos. In quo sane tanta est & suae doctrinae, nouaeque institutionis Ecclesiasticae commendatio, & Episcoporum omniumque Ecclesiae Ceremoniarum & obseruationum reprehensio, ut nihil possit ad concitandum in Clerum Laicorum odium scribi vehementius: & tamen omnem illam amarulentiam suam uelut praetextu bonae intentionis consiliique ad pacem. Ad longum ibi commemorat suae doctrinae beneficia, quibus purgauerit ab erroribus & abusibus

Liber contra ecclesiasticos.

*Verba Lu
theri de sa
tisfactione
penitentiali*

*Quid non au
sit calumniari
ac blasphemare
Lutherus,
qui tot scriptu
ra locos de a
genda pro pec
catis peniten
tiae reticet et
condemnat?*

sibus Ecclesiam, & Episcopos liberauerit a Pa
pæ Tyrannide, & à Monachorum importunita
tibus. Et ea sic magnificat atque gloriatur super
iis in malicia sua, ut nullus Regum aut Impera
torum ea prestare potuisset. Recenset item ar
ticulatim abusus, De Indulgentiis, De Confessi
onalibus, De Confessione, De Pœnitentia.
Vbi ait sentinam ipsiusmet In ferni esse, adeo,
ut si Episcopis omnis alia abominatio ignoscere
tur ac condonaretur: ista tamen nunquam ignos
ci queat, quæ & Infernum repleuerit, regnum
que Christi crudelius deuastauerit, quam Tur
ca aut totus mundus vnquam facere possit. Do
cuisitis enim nos (inquit) satisfaciendū esse per
nostra opera pro peccatis, etiam erga Deum, &
hoc dicitur, pœnitentiam agere pro peccatis.
Quid iam hoc aliud est dicere, Oportet te pro
peccatis tuis satisfacere, quàm istud. Oportet te
Christum negare, Bapisma tuum reuocare, Euan
gelium blasphemare, Deum mendacii arguere,
remissionem peccatorum non credere, languin
em ac mortem Christi pedibus calcare: Spiritu
tum sanctum violare, per te ipsum eiusmodi vit
tutibus in cœlum ascendere? Ah quæ linguæ ac
voces hac de re sufficienter loqui Possūt? Quid
hæc igitur fides aliud est, quam Turcarum Gen
tiumque & Iudæorum fides? Qui omnes quo
que per opera sua satisfacere volunt. Ex hac (in
quit) abominations omnes aliæ venerunt, eas
que necessario inde venire oportuit: Nempe
tot Monasteriorum Collegiarūque Ecclesiarū

rum sanctitatem propriam, cum suis cultibus
 diuinis, Missarum sacrificia, Purgatorium, Vi-
 giliis, Fraternitates, Peregrinationes, Indul-
 gentias, Ieiunia. Cultum sanctorum, Reliquias,
 Spiritus tumultuantes, totamque processionem
 nalis ambitus. Hæc & id gen^o multa tibi expo-
 brat: At vero in tractatu Colloquii, quod erat iter
 septem & septem, circa XII. articulum Lutho-
 ricæ confessionis, vbi cum hæssset discordia,
 propter satisfactionem, quam dicimus tertiam
 penitentię partem: dictum est primo vespere
 illo, Cochæo & Philippo, vt altero die mane ea-
 de re quicquam pro concordia afferrent. Attu-
 lit itaque Cochæus locum vnum ex Septicipite
 quem Lutherus contra Indulgentias in assertio-
 ne XII. articulorum (quos Leo Papa X. in
 Bulla publice damnauerat) circa Quintum scri-
 pserat, In hæc sane verba: Ecclesia mater, pio affe-
 ctu preuentura manum Dei, castigat filios suos
 satisfactionibus quibusdam, ne incurrant flagel-
 la Dei: Sicut Ninuite operibus suis spontaneis pre-
 uenerunt iudicium Dei. Hæc pœna arbitrari aest
 inquit nõ in totũ, vt illi voluit, sed tamõ necessa-
 ria. Nam aut nos, aut homines, aut Deus pu-
 nit peccata, quod illi per Indulgentias tollunt
 omnino. Cum si essent pii pastores, potius im-
 ponerent pœnas, & ecclesiæ exemplo præueni-
 rent Deum, sicut Moyses cum præuenit, oc-
 cidendo filios Israel, propter peccatum vituli
 aurei. Optimum autem fuerit, si nos ipsos,
 puniremus.

*Verba Lutho-
 ih. pro satisf-
 factione.*

Seppices c. 37.

punitem⁹. Hæc ibi Luth, Quæ cum in confessa
essent à D. Io. Eckio ex scheda recitata, Septē
Luth. se iuicē intuentes, paululum tacebant. Phi
lippus proxime assidens, suffuso rubore vultu
dicebat, Scio hæc scripsisse Lutherum. Cunque
nihil adderet amplius, Dux Ioannes Fridericus
dicebat, Quando scripsit hæc? forsitā ante X.
annos Dicebant Catholici, Quid tum? satis est
nobis, hanc ipsiusmet sententiam esse. Tunc ita
commoti Brentius & Schneppius, dicebant. Se
non adesse, vt Lutheri scripta defenderent, sed
vt suam assererent confessionem. Missa ergo fi
cienda esse ea Lutheri scripta. Hinc, vt vitius
procederetur, hanc sua manu scripsit sententiā
Philippus. Non recusamus Tres partes penitē
tiæ ponere, scilicet Contritionem, quæ signifi
cat terrores incussos conscientia agnito peccato.
Confessionem, sed in hac oportet respicere
ad absolutionem, & illi credere. Non enim
mittitur peccatum, nisi credatur, quod propter
meritum passionis Christi remittatur. Tertia
pars est Satisfactio, videlicet digni fructus pen
nitentiæ, Sed propter satisfactiones concorditer
sentimus, non remitti peccata quo ad culpā.
Verum de hoc non dum conuenit, vtum neces
sariæ sint satisfactiones ad remissionem peccati
quo ad pœnam. His ita scriptis à Philippo, ad
vltiora processum est.

Cunque in eodem Tractatu circa Quatuor
articulum, Catholici nollent admittere,
Nos sola fide iustificari, quandoquidem & Iacobus

*Verba Philippi
Mel.*

cobus Apōstolus id nō admittit: Ita concordatum
 fuit, vt dicatur quidem, nos fide iustificari,
 sed non sola fide. Quia id nulla scriptura habet
 sed potius contrarium. Et D. Io. Eckius addidit
 locum, vt hæc vox, Sola, remittatur ad Calcea-
 rios, qui probe intelligāt, quid Teuthonice so-
 la sit, & sciant sola commo de vti. Omissa igitur
 hac voce, Sola, concordatum est, quod iustifica-
 tio seu Remissio peccatorum, fiat per gratiam
 gratum facientem & fidem formaliter: Per ver-
 bum vero & Sacramenta instrumentaliter.

*De sola fide in
 cus D. Eckij*

At Lutherus cum esset eodem anno interroga-
 tus à quodam amico, Cur in Paulo ad Rom.
 diceret in Teuthonico, hominem iustificari so-
 la fide: Cum id Paulus non diceret, Et per hoc
 daret Papistis ansam calumniandi Teuthonici
 eius translationem. Ipse superbissime magno
 cum contemptu Papistarum illi respondit. Pri-
 mum vt ita diceret Papistis. Si Lutherus certo
 scire potuisset, omnes Papistas in vnum conu-
 ctos, ita habiles existere, vt vel vnum Capitulum
 in scriptura nossent recte ac bene in Teuthoni-
 cum vertere, quod ea voluisset esse humilitate,
 vt eos orasset pro ope & adiutorio ad verrendū
 nouū Testamentū. Deinde, vt eis diceret: Luthe-
 rum vertisse nouū Testamentum in Teuthoni-
 cum, iuxta summam diligentiam facultatemq;
 suam, & per hoc neminem coëgisse, vt legat.
 Suum itaque esse Testamentum, suamq; inter-
 pretationem, si errauerit ibi, nolit super hæc iu-
 dices pati Papistas: quia habeant adhuc nimis

*Superba con-
 sura Lut cō-
 tra Papistas.*

*ed. 1530
 1530
 1530*

Cc

longas ad hoc aures, & eorum Ika Ika sit nimis debile, ad iudicandum super interpretatione et Latino in Teuthonicum. Ipsum quidem scire probe, eos vero minus scire quam animal molitoris, quid artis, diligentia, rationis & intelligentia requiratur ad bonam Interpretationem. Quia non sunt experti. Qui si duo prima verba Matth. i. Liber generationis, interpretari deberent, nullus eorum sciisset ad hoc dicere Gack, & iudicant mihi nunc totum opus, pulchri sane socij. Si ergo (inquit) Papista tuus multa vult garrere de hac voce, Sola, ei confestim cito sic. Doctor Martinus Luther vult sic habere, & dicit, Papistam & asinum esse rem vnam. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus enim Papistarum Scholares aut discipuli esse, sed magistri ac iudices. Hac & id genus ibi multa contempnim & superbe Lutherus. Augustæ vero post Lutheranos, aliam fidei Confessionem exhibuerunt Cæsari Oratores Quatuor Ciuitatum Imperialium, Argentinenis, Constantiensis, Meinwigenis, & Lindaviciis, qui sectam sequebantur Zuinglij. Quamuis vero Catholicis exosa esset ea secta, maxime, quod negabant veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, Missamque prorsus aboliebant, & demoliebantur altaria, Ciboria, Imagines sacras, & alia Ecclesiarum ornamenta: iuxta tenorem tamen Edicti Citatorij, concessa est illis publica audientia. In qua coram omnibus Imperij Statibus, recitata est eorum

*Confessio
Zuingliana
Quatuor Ci-
uitatum.*

Con-

Confessio: A deo sane astute comptis verbis adornata, vt simplicioribus, velut per omnia probabilis, facile imponere posset, a deo bene factam habebat speciem pietatis. Quam Cæsar per eundem Theologos, qui Lutheranam confutauerant Confessionem, confutari iussit, quorum confutatio publice itidem recitata est.

Cæsar itaque serio ab illis petiit, vt dimissis erroribus cum Maiestate sua, atque cum aliis Imperij Principibus ac Statibus, in fide & religione consentirent. Illi vero respondebant, se ad hoc non habere mandatum aut commissionem à suis ciuitatibus. Perebant autem exemplar confutationis, vt suis exhibere possint.

Quod Cæsar iustis rationibus denegauit, quāuis vellet permittere, vt eis bis aut ter aut sæpius recitaretur, si audire velint. At illi pertinaces in opinione sua perstiterunt.

Cæsar discessuris Lutheranis certos proposuit articulos in publico recessu: Nempe, vt intra XV. diem Aprilis proxime futuri darent sigillarum responsum, An per omnia cum sua Maiestate, & cum aliis Principibus Statibusque Catholicis, in fide conuenire velint necne. Item, Vt interea temporis nihil noui in causâ fidei in terris suis ædificari aut vendari. Item, Vt aliorum subditos non allicerent (sicut hætenus factum fuerat) ad suam sectam, nec ab antiqua fide abducerent. Et si qui adhuc essent in terris eorum, qui fidem tenerent Catholicam, ne cogere eos in sectam

Cc ij

suam, neque ab antiquis ritibus arcerent. Item, Vt aduersus Zuinglianos & Anabaptistas cum Catholicis conuenirent, ad consulendum, quid contra eos agendum sit. Verum illi eiusmodi articulos recipere noluerunt, & sine concordia discesserunt.

Generalis Recessus.

Cæsar autem nihilominus postea cum omnibus aliis Electoribus Statibusque, & aliis Principibus in generali recessu (vt vocant) firmiter, conclusit, vt omnes constantissime in prisca Maiorum suorum religione ac fide permanerent. Hæc acta sunt Augusta & ab omnibus sigillatim sub scripta Die XIX. Nouëbris. Deinde discesserunt omnes, Cæsar & Rex, frater eius, & multi cum eis Principes, descenderunt

Confutatio cui non est typis excusa.

uersus Coloniam: Alij domum, reuersi sunt. Cæterum Lutheranorum Confessio per Typographos diulgata fuit, & typis excusa Augustam venit, antequam solueretur Principum conventus. Cæsar quoque commiserat quibusdam Theologis, vt Confutationem illius Augustæ Typographo alicui excudendam traderent. Cunque ea de re Cochlaus iam cum Alexandro Vuiffenhorn Typographo, qui aliquot eius opuscula iam antea excuderat, egisset: ab illustris. Princeps, Dux Saxonie Georgius, elementissimus Dominus & Patronus eius, cum quo & illum abire oportuit, propter viarum pericula: Alij aliis occupati negociis, aditione Confutationis omiserunt. Atque inde factum est, vt in hanc vsque diem edita non fuerit ea

Con-

Confutatio, luce alioqui non indigna.

*Acta & scripta Lutheri,
Anno Domini.*

M.D. XXXI.

Vm Cæsar aliique Principes ac Status Imperij, in generali Recessu constanti conclusissent, permanendum esse in antiqua fide ac religione patrum nihilque innovandum aut mutandum, ante Generalis Concilij determinationem: Lutherus, qui probe sciebat, quam fortiter essent Electori Saxonie confederati aliquot Principes ac Ciuitates sectæ suæ, cæpit ferocissime proteruire, ædens Teuthonice libellos duos. Quorum vnum inscriptum, Glosam in Prætensum Edictum Imperiale. alterum, Præmonitionem ad Germanos suos dilectos. In vtroque sane protestatur nequissime, se non suadere ad bellum aut seditionem, cum interim nihil faceret studiosius aut vehementius, diffamando atque criminando, non solum Papam & omnes Ecclesiasticos Prælatos: Verum etiam Cæsarem, omnesque Principes Catholicos, quos vocat proditores ac sceleratos nequam, mendacisque nebulones &c.

In Glosa vult omnibus persuasum esse, cõfictum fuisse sub nomine Cæsaris recessum Augustensem, quem Edictum vocat. Cõtra quem

Cc iij

*Duo seditiosi
libelli Lut. cõ
tra Cæs.*

*Mendacium
Lut. de Recessu
suo seu Decreto
Imperiali
Augustæ factum.*